

BÁTONYI PÁL

A Grassalkovichok és Dunakeszi

I. rész

A Grassalkovich család eredetéről pontos adatok nem állnak rendelkezésre, egyik elképzelés szerint délszláv eredetű. A kutatók valószínűsítik, hogy az ősök vagy horvátok, vagy tótországiak (szlavóniaiak) voltak. Utóbbiak nagyobb számban menekültek Nyugat-Dunántúlra, ma kaj-horvátoknak nevezik őket. A másik elképzelés szerint a Krisakov Temes és Zala vármegyei nemesi családból származnak, csak a nevüket elírták. Dokumentumok szerint 16. század második felétől a család nevét Graschiakowith, Graschakovith, Graschakovich és Horváth aliter Grasalkovics írásmódban használta. A vagyontalan família többnyire Sopron vármegyében élt, és kismemesi családokba (Kurdics, Raymannus) nősült be.

A Dunakeszit megszerző gyaraki Grassalkovich I. Antal édesapja, János, nevét Grassalkovichként és Grazalkovicsként írta, de a szlovák kutatók Grašalkovič néven említik. A gyaraki nemesi előnév Gyarak (ma Kmeťovo, Szlovákia) településre utal. Grassalkovich János, a szegény római katolikus kismemes már fiatal korában Thököly Imre fejedelem kurucához csatlakozott. 1683-ban báró Pongrácz Gáspár oldalán a Felvidéken rablásokban, útonállásokban vett részt. Elfogása után gyorsan szabadult. 1684–1687 között a Luzsinszky család beckói (ma Beckov, Szlovákia) uradalmának tisztartója volt, majd Ürménybe (ma Mojmirovce, Szlovákia) felesége családjának birtokára költözött. Neje, egresdi Egresdy Zsuzsanna (1666–1724. július 30.) Egresdy János és Tuchinszky Judit leánya volt. Grassalkovichék házasságából négy gyermek született: Erzsébet (Ürmény, 1691. november 11.), Lendvay János, majd felszöllősi Szöllősy Boldizsár felesége, Antal (Ürmény, 1694. március 6. – Gödöllő, 1771. december 1.), Zsuzsanna (?), kinek férje 1717-től pilisi Beleznay János volt és Judit (?), aki ebeczki Blaskovich Sámuel felesége lett.

Grassalkovich János az 1690-es években Bottyán János szolgálatába állt. Eleinte mint íródeák, majd ügyvédként intézte a királyi lovassági ezredes ügyeit Esztergomban. Botyán a szolgálat fejében Bátorkeszin (ma Bátorove Kosihy, Szlovákia) és Kisújfaluban (ma Nová Vieska, Szlovákia) 25-30 jobbágytelekből álló birtokrészt adományozott neki. 1700-ban Bottyán királyi beleegyezéssel Grassalkovich Jánost és Czagányi Mihályt fogadott örökösének ismerte el.

Mivel Bottyánnak sem az első, sem a második feleségétől nem született gyereke, így a hatalmas vagyonából Grassalkovich János is jelentős örökséget kapott, igaz ehhez csak a kuruc tábornok halála (1709 ősze) után évekig tartó pereskedést követően jutott hozzá. A Grassalkovich vagyonnak, tehát a kuruc tábornok öröksége volt az alapja, amit titkoltak. Grassalkovich János a kuruccá lett Bottyán Jánosnál szolgált tovább. Érsekújváron (ma Nové Zámky, Szlovákia) volt hadbíró, majd postamester. Hadbírói feladatai ellátása során 1710. január 3-án olvasta fel az árulóvá lett és elfogott Ocskay László ítéletét „kikiáltá az abban foglalt karóba vonatás helyett a főparancsnoktól pallosra adott enyhítést s kettétörte a feje fölött a pálcát.” A későbbiekben Ürményben, mint postamester dolgozott. Összességében megállapítható, hogy a magyar érzelmű, kuruc, római katolikus 1716-ban Ürményben elhunyt Grassalkovich János alapozta meg a család vagyonosodását, ugyanakkor a sok távolléte miatt nem volt jelentős befolyása gyerekei neveltetésére.

Felesége, Egresdy Zsuzsanna anyai részről szlovák származású volt. Családja birtoka, Ürmény magyar-német-szlovák lakosságú katolikus település volt ebben az időszakban, így gyerekei mindhárom nyelvvel megismerkedtek. Az iskolában latin nyelven oktattak, így János egyetlen fia, I. Antal elsősorban latinul tudta magát kifejezni. Antal középiskoláit a nyitrai kegyes-rendieknél és a nagyszombati jezsuitáknál végezte. Felsőfokú iskolába nem járt, de joggyakornoskodott, az ügyvédi vizsgát 1715-ben tette le. Kedvenc története, hogy milyen szegény diákként tanult, csak kuruc eredetű vagyonának elkendőzésére szolgált. 1716 őszétől I. Antal Budán volt a kerületi kamara ügyvédje. 1718-tól részt vett Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlésein. A buzgó katolikus és Habsburg-hű fiatalember 1720-ban a váci püspök jogigazgatója és a királyi jogügyek igazgatója lett. Tevékenysége során a protestáns egyházak működését ellehetetlenítette.

1722-ben lépett frigyre Langh Ádám és Fejér Borbála leányával, Bajtay István özvegyével, Langh Erzsébettel (1693–1729). A feleség hozományként Zsidó falut (ma Vácegres) hozta a házasságba. Az asszony hét évvel az esküvő után elhunyt, nem ajándékozta meg férjét gyermekkel.

1724-től I. Antal kamarai tanácsos lett. 1727-től az Újszerzeményi Bizottság (Neoacquistica Commissió) elnökeként az oszmán uralom alól felszabadított területek birtokviszonyait rendezte sajátos eszközeivel, a katolikus egyház és nemesség (főleg saját maga) javára. III. Károly király 1730. január 26-án, Pesten kelt leiratában Grassalkovich I. Antal előterjeszti, hogy a törököket kiveték Magyarországról, és a fegyver által visszaszerzett területek a győztest illetik. Ezért az előterjesztő a vármegyében a következő possessiókat bírja: Acsa, Tótygyörk, Csóvár, Domony, Sződ, Kisnémedi, Hartján, Sáp, Dunakeszi, Csömör, Kóka, Tóalmás, Szentlőrincváta, Szentmártonkáta, Izsák és 31 puszta. Az uralkodó megparancsolja, hogy a birtokosok április 26-án jelenjenek meg Pest városában a bíróság előtt személyesen vagy prokurátoruk útján. Az előterjesztő soha nem harcolt a török ellen, viszont mindent elkövetett annak érdekében, hogy Pesttől keletre egy birtokrendszert hozzon létre, ahol csak a császárhoz hű római katolikus lakosság életfeltételeit szándékozott biztosítani. A bíróság azonban a magyar törvények alapján az eredeti tulajdonosok javára döntött, így Grassalkovich I. Antal első kísérlete Dunakeszi megszerzésére nem sikerült. 1731-től királyi személynök, azaz a királyt képviseli minden fórumon.

1731. december 31-én feleségül vette klobusiczi és zethényi báró Klobusiczky (Klobusitzky) Krisztinát (1712–1738), Klobusiczky Ferenc és sóvári Soós Krisztina lányát. A házasságba a feleség 30 falut hozott hozományként.

(folyt köv.)

Klobusiczky címert (1753)